

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-26>

УДК 339.9.342

СУЧАСНИЙ СТАН СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ ЗБРОЄЮ

CURRENT STATE OF THE WORLD ARMS TRADE

Ботвінов Ростислав Геннадійовичдоктор наук з державного управління, доцент,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5865-2680>**Бережнюк Іван Григорович**доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2052-1412>**Богородицька Ганна Євгеніївна**кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3653-3370>**Botvinov Rostyslav, Berezhnuk Ivan, Bogorodirska Ganna**

University of Custom Service and Finance

Дана стаття присвячена аналізу світової торгівлі зброєю. Аналіз світової торгівлі зброєю представлено у розрізі країн та відокремлено груп головних експортерів та імпортерів зброї за період 1997–2020 роки. Також проведено аналіз головних імпортерів на світовому ринку зброї. За результатами аналізу було зроблено такі висновки. За період 2002–2020 років сформувались дві головних групи експортерів зброї. До групи безперечних лідерів експортерів зброї є США з середньою питомою вагою 34,36% та Росія зі середньою питомою вагою 24,96%. До країн потенційних лідерів належить Франція зі середньою питомою вагою – 7,95%, Німеччина зі середньою вагою 7,53%, Великобританія – 4,46%. За останні роки до групи потенційних експортерів лідерів зброї приєднався Китай зі середньою питомою вагою – 4,23%. Світовий ринок зброї та військової техніки є висококонкурентним. На це прямо вказує виробництво одного виду зброї різними країнами. Разом з тим у межах виробництва одного виду зброї можна відокремити окремих лідерів: Великобританія – авіація; Ізраїль – зенітна-ракетні системи, двигуни, ракети, системи ППО, засоби виявлення; Китай – бронетехніка; Південна Корея – артилерія, кораблі; Франція – двигуни. Головними імпортерами зброї є головні країни: Китай із середньою питомою вагою 7,65% та Індія із середньою вагою – 11,70%. За останній час до головних країн імпортерів приєдналися Саудівська Аравія (середня питома вага – 11,54% та Єгипет – 5,41%). Виробництво зброї та військової техніки є високомонополізованим. Головними виробниками є компанії США та Британії. Це цілком відповідає структурі оборонного бюджету, де найбільшу частку отримує розробки та виробництво військової техніки.

Ключові слова: світовий ринок зброї, світова торгівля зброєю, світові експортери та імпортери зброї, світові виробники зброї.

This article is devoted to the analysis of the world arms trade. Armament and military equipment market: is a set of commodity-monetary relations, as a result of the purchase and sale of weapons, military equipment, military technologies, dual and special purpose technologies, after sales service. The development of the world market of weapons and military equipment has gone through several stages. The analysis of the world arms trade is presented by country and separate groups of the main arms exporters and importers for the period 1997–2020. An analysis of the main importers in the world arms market was also carried out. Based on the results of the analysis, the following conclusions were drawn. During the period 2002–2020, two main groups of arms exporters were formed. The group of undisputed leaders of arms exporters includes the USA with an average specific weight of 34.36% and Russia with an average specific weight of 24.96%. The countries of potential leaders include France with an average specific weight of 7.95%, Germany with an average weight of 7.53%, Great Britain – 4.46%. In recent years, China has joined the group of potential arms exporters with an average share of 4.23%. The world market for weapons and military equipment is highly competitive. This is directly indicated by the production of the same type of weapon by different countries. At the same time, within the limits of the production of one type of weapon, individual leaders

can be distinguished: Great Britain – aviation; Israel – anti-aircraft missile systems, engines, missiles, air defense systems, detection means; China – armored vehicles; South Korea – artillery, ships; France – engines. The main arms importers are the main countries: China with an average specific weight of 7.65% and India with an average weight of 11.70%. Recently, Saudi Arabia has joined the main importing countries (average specific weight – 11.54% and Egypt – 5.41%). The production of weapons and military equipment is highly monopolized. The main producers are the companies of the USA and Britain. This fully corresponds to the structure of the defense budget, where the development and production of military equipment will receive the largest share.

Keywords: world arms market, world arms trade, world arms exporters and importers, world arms manufacturers.

Постановка проблеми. Ринок озброєння та військової техніки: це сукупність товарно-грошових відносин, як результат купівлі продажу озброєння, військової техніки, військових технологій, технологій подвійного та спеціального призначення, після продажного обслуговування [1]; складна система міжнародних військово-технічних зв'язків, що дозволяє країні експортеру отримати прибуток від продажу зброї та впливати на військово-політичну ситуацію у різних регіонах світу; прояв суперництва між державами за прибутки та потенційних покупців, військово-технічну перевагу та лідерство у глобальному просторі [2]; складна система, що може бути розглянута за різними кутами зору.

Розвиток світового ринку озброєння та військової техніки пройшов кілька етапів:

– перший етап – кінець XIX – початок XX сторіччя до початку Першої світової війни. У цей час було закладено основи сучасних військово-промислових комплексів країн лідерів та структура світового ринку озброєння та військової техніки. На цьому етапі створювались зразки зброї, відбувались випробування, налагоджувався масовий випуск певних видів зброї. На розвиток військової промисловості спрямувались значні інвестиції: побудова заводів, навчання фахівців. Військовий сектор економіки почав набувати значення;

– другий етап – період між Першою та Другою світовими війнами. У цей період ресурси почали розподілятися на користь озброєння та військової техніки, створення у розвинутих країнах спеціальних державних органів з управління військовою економікою, випуск складних та ефективних видів озброєння та військової техніки. Так, наприклад, у 1918 році питома вага військового виробництва у загальній промисловості склав: у Франції – 75%, у США – 40%, у Англії – 65%. Значна частина військової продукції вироблялась приватними підприємствами, також почали з'являтися нові приватні військово-промислові компанії;

– третій етап – період 50-ті роки – 2000 роки. У цей період на процес розвитку виробництва озброєння та збільшення обся-

гів продажу впливає певні фактори, а саме: “холодна війна”, багато військових конфліктів, швидкий розвиток науково-технічного прогресу. Таким чином, у 60-ті роки сформувався ринок озброєння та військової техніки.

У період холодної війни між США та СРСР гонка озброєння здійснювалась у напряму покращення озброєння. Це пов'язано з широким використанням досягнень НТП, прагненням створити високу наукомісткість військового виробництва. Провідне місто у виробництві військової техніки та озброєння посіли такі галузі: авіаційна, ракетно-космічна, атомна, електронна, виробництво радіо-телекомунікаційної апаратури;

– четвертий етап – початок XXI сторіччя. У цей період сформулювалась нова оборона доктрина країн виробників на основі виникнення нових взаємовідносин країн світу, зміни ролі військових організацій, наприклад НАТО, створення принципово нових видів та систем озброєння та військової техніки, злиття великих компаній виробників.

Світовий ринок зброї та військової техніки можна кваліфікувати за різними ознаками: по географічному критерію, по правовому статусу, по механізму функціонування, по асортименту, по співвідношенню попиту та пропозиції на ОіВТ, ступеню технологічності ОіВТ, по ступеню індустріального та економічного розвитку держав, по типам споживачів, по рівню просування ОіВТ, по видам зброї та військової техніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світовий ринок зброї є предметом наукового інтересу вітчизняних вчених: Матюшенко І. Ю., Ковальчук К. В. [3] розглядають тенденції ринку зброї та торгівлі зброєю за період 2002–2009 роки та визначають місце України на світовому ринку зброї; Коляда О. В., Тригуб С. Е. [4] визначають місце України на світовому ринку зброї.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На разі, проблема світової торгівлі зброєю потребує уточнення тенденцій, що формуються на світовому ринку зброї та військової техніки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета – визначення сучасних тенденцій світового ринку озброєння та військової техніки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз світової торгівлі зброєю необхідно здійснювати з наступних аспектів, а саме: географічного та компаній-виробників зброї та військової техніки.

Аналіз географічної структури світової торгівлі зброєю та військової техніки здійснюється з позицій експортерів та імпортерів зброї за певні періоди. Головні країни експортери зброї та військової техніки за період 2002–2008 рр. надані в таблиці 1.

Дані таблиці 1 вказують на наступне: за період 2002–2008 рр. сформувався топ

країн експортерів зброї та військової техніки. Країни експортери умовно можна поділити на кілька груп. Так чітко визначається група лідерів: США та Росія. Починаючи з 2006 року до групи лідерів експортерів приєдналася Німеччина. Другу групу формує потенційні лідерів, це такі країни: Франція, Німеччина, Великобританія, Китай, Італія, Ізраїль, з 2006 року до цієї групи належать Іспанія. Звертає увагу, що Україна також входить у топ країн експортерів зброї та військової техніки.

По-друге, звертає увагу, що у цій період не має чіткої тенденції на зростання або навпаки падіння темпів зростання експорту зброї. Країни що постійно демонструють зростання темпів експорту є США, Німеччина, Нідерланди

Таблиця 1

Головні країни експортери зброї за період 2002–2008 рр.

Країна,%	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Росія	33,66	28,51	30,03	28,91	25,15	17,97	26,24
США	29,46	29,26	30,74	31,67	29,47	31,19	27,15
Франція	7,81	6,71	12,44	9,19	5,81	10,40	6,98
Німеччина	5,35	9,85	4,63	6,87	14,38	12,84	12,50
Великобританія	4,41	3,56	5,01	4,08	4,00	4,32	4,73
Китай	3,23	2,78	1,25	0,99	2,10	1,56	1,88
Італія	2,42	1,68	1,00	3,52	3,21	2,55	2,13
Ізраїль	2,17	1,61	2,47	1,07	0,83	1,63	1,80
Нідерланди	1,44	1,79	1,25	3,93	5,53	4,89	2,44
Україна	1,25	2,38	1,97	1,38	0,49	3,05	1,02
Швеція	-	2,45	1,41	2,61	1,76	1,52	1,67
Канада	-	1,46	1,41	0,86	0,84	1,37	0,94
Іспанія	-	-	-	-	3,00	2,18	2,74
Динаміка зміни експорту							
Росія	-	96,23	119,16	99,44	104,40	73,69	130,57
США	-	112,8	118,8	106,43	111,63	107,03	77,82
Франція	-	97,71	209,59	76,29	75,95	171,25	60,06
Німеччина	-	143,3	53,21	153,14	251,14	135,49	87,02
Великобританія	-	91,64	159,26	84,21	117,43	126,06	97,90
Китай	-	97,79	50,93	82,28	109,27	67,92	108,08
Італія	-	78,86	67,29	364,35	109,27	104,50	74,57
Ізраїль	-	84,65	173,13	44,85	93,33	148,92	99,03
Нідерланди	-	141,1	79,00	323,61	168,87	101,63	44,64
Україна	-	217	93,64	72,13	43,18	138,46	30,10
Швеція	-	368,5	65,38	191,83	80,40	92,38	97,93
Канада	-	153,2	109,31	63,27	117,61	150,64	61,78
Іспанія	-	-	-	-	117,61	73,18	112,45

Джерело: розраховано авторами за [5; 6]

та Канада. Всі інші країни мають хвилеподібну тенденцію.

Наступний період – 2009–2014 роки. Топ країн експортерів за період 2009–2014 роки надано в таблиці 2.

Дані таблиці 2 вказують на продовження тенденції, що вказано у попередньому періоді. Так, лідерами у експорті зброї залишаються на США та Росія. Також сформувалась група потенційних лідерів Франція, Великобританія та Китай. Також помітна тенденція на постійне зростання темпів росту експорту більшості країн у період 2009–2011 рр., починаючи з 2012 року та до 2014 року темпи зростання експорту йдуть на спад.

Наступний період – 2015–2020 роки. Топ країн експортерів за період 2015–2020 рр. надано в таблиці 3.

Дані таблиці 3 остаточно сформували групу лідерів експортерів зброї, а саме Росія та США. Також сформувалась група потенційних лідерів Франція, Великобританія та Китай.

Головні країни імпортери зброї за відповідні періоди надані в таблицях. Так головні країни імпортери за період 2002–2008 рр. надані в таблиці 4.

Дані таблиці 4 вказують на таке: в географічній структурі експорту зброї не можливо відокремити групу лідерів та групу потенційних лідерів. Разом з тим, за період 2002–2008 рр. можна відокремити групу безперечних лідерів: Китай та Індія та вказує на наявність групи лідерів, а саме Китай та Індія. Звертає увагу і те, що пік лідерства Китаю у імпорті зброї припадає саме на 2005 рік, після чого Китай поступово втрачає лідерство та лідером стає

Таблиця 2

Головні країни експортери зброї за період 2009–2014 рр.

Країни	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Питома вага, %						
Росія	21,98	23,96	26,28	28,40	32,40	32,40
США	27,68	33,05	33,33	31,09	24,06	36,01
Франція	8,47	3,48	8,13	4,04	5,82	6,98
Німеччина	10,37	10,09	4,02	4,23	3,80	4,23
Великобританія	4,27	4,61	3,57	3,06	5,45	6,01
Китай	4,23	5,44	4,52	6,32	7,18	3,82
Італія	2,10	2,42	3,49	3,00	3,13	2,77
Ізраїль	3,38	2,15	1,77	1,89	3,02	2,91
Нідерланди	2,15	1,79	1,79	2,69	1,18	1,98
Україна	1,60	1,98	1,61	4,77	2,30	2,34
Швеція	1,53	2,66	2,29	1,76	1,97	1,39
Іспанія	4,14	1,14	3,09	2,55	2,36	3,92
Темпи зростання, %						
Росія	88,41	111,23	133,88	101,63	103,49	72,08
США	102,98	121,85	123,09	87,74	70,23	165,67
Франція	99,46	42,02	284,00	46,73	130,72	132,84
Німеччина	104,65	99,27	48,70	98,92	81,47	123,45
Великобританія	102,90	110,32	94,43	80,65	161,52	122,23
Китай	171,00	131,11	101,57	131,48	103,02	58,95
Італія	124,38	117,62	176,09	80,97	94,56	98,12
Ізраїль	2,55,97	64,86	100,56	100,37	145,02	106,59
Нідерланди	100,97	85,10	122,27	141,26	39,73	185,76
Україна	104,90	126,75	99,18	277,68	43,82	112,73
Швеція	86,04	176,48	105,05	72,30	101,81	78,01
Іспанія	163,44	28,08	331,07	77,66	84,02	183,47

Джерело: розраховано авторами за [7–12]

Таблиця 3

Головні країни експортери зброї за період 2015–2020 рр.

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Питома вага країн, %						
Росія	19,15	23,00	19,76	23,23	17,34	20,00
США	36,62	33,00	39,84	38,08	39,53	37,00
Франція	7,03	6,00	6,95	6,40	12,38	8,2
Німеччина	7,15	5,6	5,31	4,62	4,35	5,5
Великобританія	4,24	4,6	3,90	2,68	3,57	4,3
Китай	6,86	6,2	3,63	3,76	5,23	5,2
Італія	1,99	2,7	2,12	2,21	1,80	2,2
Ізраїль	2,48	2,3	4,06	2,56	1,35	3,0
Нідерланди	1,55	1,9	3,75	1,33	1,04	1,9
Іспанія	4,46	2,8	2,61	4,30	3,90	3,2
Республіка Корея			1,88	3,92	2,52	2,7
Темпи зростання експорту, %						
Росія	91,82	117,30	95,58	104,24	73,61	-
США	102,84	94,37	125,26	84,78	102,32	-
Франція	101,76	110,58	97,12	81,77	190,49	-
Німеччина	170,75	137,28	58,76	77,25	92,79	-
Великобританія	71,24	114,74	87,15	61,03	131,17	-
Китай	181,53	107,98	40,20	91,95	136,82	-
Італія	72,51	140,70	82,29	92,57	80,36	-
Ізраїль	86,16	74,36	100,23	55,97	52,19	-
Нідерланди	79,14	104,95	250,42	31,61	77,23	-
Іспанія	115,22	37,76	168,53	145,94	89,30	-

Джерело: розраховано авторами за [13–19]

Таблиця 4

Топ країн-імпортерів зброї за період 2002–2008 рр.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Китай	15,69	10,83	13,21	16,99	12,18	4,89	5,47
Індія	9,87	15,34	11,46	6,35	6,24	5,69	8,14
Греція	-	11,66	9,18	4,91	5,42	6,87	2,28
ОАЕ	-	3,84	6,24	10,39	9,11	3,87	2,95
Південна Корея	-	-	4,77	2,81	4,82	7,22	8,36
Ізраїль	-	-	3,91	4,69	3,71	3,81	2,31
Пакистан	-	-	-	-	-	-	4,82
Алжир	-	-	-	-	-	-	7,01
Сінгапур	-	-	-	-	-	-	4,47

Джерело: розраховано автором за [5; 6]

саме Індія. Починаючи з 2006 року темпів у імпорті зброї набуває Південна Корея.

Наступний період – 2009–2014 роки. Головні країни імпортери за період 2009–2014 рр. надано в таблиці 5.

Дані таблиці 5 продовження тенденції попереднього періоду. Звертає увагу те, що Індія стає абсолютним лідером у імпорті зброї, Китай поступає втрачає своє лідерство у імпорті зброї. Таблиця 5 вказує на певну хви-

Таблиця 5

Головні країни імпортери зброї за період 2009–2014 рр.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індія	10,56	13,35	11,95	16,91	21,83	14,98
Китай	4,13	2,87	3,71	5,99	6,00	4,79
Південна Корея	3,68	4,52	4,74	3,82	-	-
Пакистан	4,60	10,32	5,59	4,41	3,91	-
Греція	5,27	2,81	-	-	8,78	-
Сінгапур	7,05	4,31	3,07	-	-	-
Алжир	6,36	4,55	2,61	-	-	-
ОАЕ	-	-	-	-	8,78	3,64
Саудівська Аравія	-	-	-	-	5,81	9,28
Туреччина	-	-	-	-	-	5,47
В'єтнам	-	-	-	-	-	3,73
Індонезія	-	-	-	-	-	4,23
Тайвань	-	-	-	-	-	3,67

Джерело: розраховано автором за [7–12]

Таблиця 6

Головні країни імпортери за 2015–2020 рр.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Саудівська Аравія	8,2	9,57	13,21	13,81	13,50	11
Індія	13,00	8,18	10,79	5,57	10,89	9,5
Китай	4,6	9,26	3,59	5,7	3,26	4,7
Єгипет	4,6	4,76	7,57	5,37	4,38	5,8
Австралія	-	3,40	5,80	5,69	5,14	5,1
Алжир	-	-	2,90	4,77	-	4,3
Південна Корея	-	4,28	-	4,77	5,55	4,3
Катар	-	-	-	-	8,30	-
ОАЕ	-	4,10	-	-	-	-

Джерело: розраховано авторами за [13–19]

льоподібну динаміку змін питомої ваги Індії у загальному імпорті зброї, але однозначно у період 2009–2014 років Індія була абсолютним лідером у купівлі зброї.

Питома вага країн імпортерів зброї за період 2015–2020 рр. надано в таблиці 6.

Дані таблиці 6 вказує на зміну тенденції, що здавалось намічається. По перше, сформувалась група лідерів – Саудівська Аравія та Індія. По друге, звертає увагу, Китай залишав групу лідерів імпортерів та опинився у групі потенційних лідерів разом з Єгиптом. Таблиця 6 вказує на зміну лідерства Китаю у імпорті зброї прийшла Саудівська Аравія. Товарна структура світової торгівлі в розрізі країн, надано в таблиці 7.

Дані таблиці 7 вказують на таке: перше, чітка спеціалізація країн на виробництві певних видів озброєння; друге, країни спеціалізуються на виробництвах декількох видів озброєння. Так, Великобританія спеціалізується на виробництві двигунів, артилерії та авіації; Італія – засоби виявлення, артилерія, бронетехніка, авіація, кораблі; Іспанія – засоби виявлення, датчики, ракети, бронетехніка, зенітно-ракетна система, авіація; США – система ППО, кораблі, датчики, ракети, двигуни, бронетехніка, зенітно-ракетна система, авіація; Росія – ракети, двигуни, бронетехніка, зенітно-ракетні системи, авіація; Ізраїль – засоби виявлення, системи ППО, ракети, двигуни, артилерія; Китай – системи

Таблиця 7

Товарна структура світового експорту зброї у розрізі країн, %

Період	Країни				
	Авіація				
2015-2019	Великобританія	Італія	Іспанія	США	Росія
	60	58	56	56	51
2016-2020	Великобританія	Італія	Іспанія	США	Росія
	52	58	61	58	51
Зенітно-ракетна система					
2015-2019	Ізраїль	Китай	Іспанія	США	Росія
	25	9	6,1	6,1	7,6
Бронетехніка					
2015-2019	Китай	Німеччина	Іспанія	США	Росія
	15%	13	12	12	9.9
2016-2020	Китай	Німеччина	Італія	США	Росія
	16	15	6,5	12	10
Артилерія					
2015-2019	Південна Корея	Німеччина	Італія	Великобританія	Франція/ Ізраїль
	9,7	2,1	2,1	1,7	0,9
2016-2020	Південна Корея	Німеччина	Італія	Великобританія	Китай
	17	1,9	2,2	2,6	1,9
Двигуна					
2015-2019	Ізраїль	Німеччина	Франція	Великобританія	Росія
	33	9,4	4,1	11	9,2
2016-2020	США	Німеччина	Франція	Великобританія	Росія
	3,00	10	6,00	12	13
Ракети					
2015-2019	Ізраїль	США	Китай	Іспанія	Росія/Франція
	21	17	17	17	13
2016-2020	Ізраїль	США	Китай	Росія	Франція
	40	19	17	13	16
Датчики					
2015-2019	Франція	Німеччина	США	Китай	Іспанія
	9,9	4,5	2,5	2,5	2,5
Кораблі					
2015-2019	Південна Корея	Німеччина	Франція	Китай	Італія
	62	49	22	27	8,5
2016-2020	Південна Корея	Німеччина	Франція	Китай	США
	59	46	16	17	19
Система ППО					
2016-2020	Ізраїль	Китай	Росія	США	Франція
	24	9,9	7,0	4,3	2,2
Засоби виявлення					
2016-2020	Ізраїль	Італія	Франція	Німеччина	Іспанія
	17	8,9	7,2	6,4	2,9

Джерело: розраховано авторами за [14–19]

ППО, кораблі, датчики, ракети, бронетехніка, зенітно-ракетна система, Німеччина – засоби виявлення, кораблі, датчики, двигуни, артилерія, бронетехніка; Південна Корея – кораблі, артилерія; Франція – засоби виявлення, системи ППО, кораблі, датчики, ракети, двигуни, артилерія; третє, на ринку зброї та військової техніки між виробниками існує запекла конкуренція, ця конкуренція існує не тільки між окремими країнами, а навіть між окремими континентами. Головні світові виробники зброї на ринку надано в таблиці 8.

Виходячи з даних таблиці 8 можна зробити висновок, що головними виробниками є компанії представники США та Великобританії, що виробляють широкий спектр складної електронної номенклатури. Це пояснюється високими витратами на саме військову техніку у оборонних бюджетах цих країн.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. За період 2002–2020 років сформувались дві головних групи експортерів зброї. До групи безперечних лідерів експортерів зброї є США з середньою питомою вагою 34,36% та Росія зі середньою питомою вагою 24,96%. До країн потенційних лідерів нале-

жить Франція зі середньою питомою вагою – 7,95%, Німеччина зі середньою вагою 7,53%, Великобританія – 4,46%. За останні роки до групи потенційних експортерів лідерів зброї приєднався Китай зі середньою питомою вагою – 4,23%.

Світовий ринок зброї та військової техніки. На це прямо вказує виробництво одного виду зброї різними країнами. Разом з тим у межах виробництва одного виду зброї можна відокремити окремих лідерів: Великобританія – авіація; Ізраїль – зенітно-ракетні системи, двигуни, ракети, системи ППО, засоби виявлення; Китай – бронетехніка; Південна Корея – артилерія, кораблі; Франція – двигуни. Головними імпортерами зброї є головні країни: Китай із середньою питомою вагою 7,65% та Індія із середньою вагою – 11,70%. За останній час до головних країн імпортерів приєдналися Саудівська Аравія (середня питома вага – 11,54% та Єгипет – 5,41%). Виробництво зброї та військової техніки є високомонополізованим. Головними виробниками є компанії США та Британії. Це цілком відповідає структурі оборонного бюджету, де найбільшу частку отримує розробки та виробництво військової техніки.

Таблиці 8

Головні виробники зброї на світовому ринку за 2004–2011 рр.

Компанія та країна	Галузь	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Northrop Grumner США	Артилерія Електроніка Кораблі Ракети	25970	27590	23650	24600	26090	27000	28150	21390
BAE Великобританія	Артилерія, Літальні апарати, Електроніка, Ракети	19840	23340	24060	29850	32420	33250	32780	29150
Raytheon США	Електроніка Ракети	17150	19800	19530	19540	21030	23080	22980	22470
General Dynamic США	Літальна апарати, Електроніка Кораблі Військові транспортні засоби	15150	16750	18770	21520	22780	27590	23940	23760
Boeing США	Літальна апарати, Електроніка Кораблі Ракети	-	29590	30690	30480	29200	32300	31360	31830
Lockheed Martin США	Літальна апарати, Електроніка Кораблі Ракети		26200	28120	29400	29880	33430	35730	36270

Джерело: розраховано авторами за [5–9]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гонак І. М. Дослідження особливостей економічного суперництва на світових ринках зброї: світ і Україна. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. № 27. С. 247–254.
2. Жиліна Ю. Світовий ринок озброєння та військової техніки. URL <https://cyberleninka.ru/article/n/mirovoye-vooruzheniy-i-voennoy-tehnik/viewer>.
3. Ковальчук К. В., Матюшенко І. Ю. Світовий ринок озброєнь: перспективи для України. *Проблеми економіки*. 2011. № 1. С. 32–40.
4. Коляда О. В., Тригуб С. Е. Місце України на світовому ринку військово-технологічної продукції. *Фінансовий простір*. 2018. № 1. С. 59–66.
5. Щорічник СІПРІ 2007 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2007.
6. Щорічник СІПРІ 2008 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2008.
7. Щорічник СІПРІ 2009 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2009.
8. Щорічник СІПРІ 2010 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2010.
9. Щорічник СІПРІ 2011 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2011.
10. Щорічник СІПРІ 2012 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2012.
11. Щорічник СІПРІ 2013 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2013.
12. Щорічник СІПРІ 2014 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2014.
13. Щорічник СІПРІ 2015 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2015.
14. Щорічник СІПРІ 2016 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2016.
15. Щорічник СІПРІ 2017 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2017.
16. Щорічник СІПРІ 2018 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно

Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2018.

17. Щорічник СІПРІ 2019 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2019.

18. Щорічник СІПРІ 2020 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2020.

19. Щорічник СІПРІ 2021 Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру переклад з англійської Українське видання Щорічника СІПРІ підготовлене спільно Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження миру та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова КІІВ 2021.

REFERENCES:

1. Gonak I. M. (2017) "Study of the peculiarities of economic rivalry in the world arms markets: the world and Ukraine". *Podiilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, vol. 27, pp. 247–254.

2. Zhiina Y. "The world market of weapons and military equipment". Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mirovoy-rynok-vooruzheniy-i-voennoy-tehniki/viewer> (accessed 17 May 2023).

3. Kovalchuk K. V., Matyshenko I. Y. (2011) "World arms market: prospects for Ukraine". *Problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 32–40.

4. Koliada O. V., Tryhub S. E. (2018) "The place of Ukraine in the world market of military-technological products". *Finansovyi prostir*, vol. 1, pp. 59–66.

5. *SIPRI Yearbook (2007) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

6. *SIPRI Yearbook (2008) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

7. *SIPRI Yearbook (2009) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

8. *SIPRI Yearbook (2010) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

9. *SIPRI Yearbook (2011) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

10. *SIPRI Yearbook (2012) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

11. *SIPRI Yearbook (2013) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS 2013.

12. *SIPRI Yearbook (2014) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

13. *SIPRI Yearbook (2015) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS .

14. *SIPRI Yearbook (2016) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

15. *SIPRI Yearbook (2017) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

16. *SIPRI Yearbook (2018) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS .

17. *SIPRI Yearbook (2019) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

18. *SIPRI Yearbook (2020) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.

19. *SIPRI Yearbook (2021) Armaments, Disarmament and International Security* Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS.